

La Unió Europea i el pluralisme cultural

per Victor Solé Ferioli (@sule25)

Una de les reiterades denúncies dels eurodiputats catalans al **Parlament Europeu** és el fet que Espanya no deixi que la **Unió Europea** reconegui el català com a idioma oficial de la Unió. I davant d'aquesta situació, la Unió Europea no pot (i/o no vol) reconèixer la **llengua catalana**, més parlada que altres llengües que sí són oficials, com a idioma amb rang d'oficialitat.

Certament la nítida garantia del **pluralisme cultural** en el si de la Unió Europea troba en el **català** el seu exemple més paradigmàtic. Hem de tenir en compte, però, que aquesta és una Unió d'estats: **Vint-i-vuit estats** sobirans que han anat rellevant competències cap a una entitat supranacional amb un **ordre jurídic** que, per a salvaguardar aquest *club d'estats*, posseeix la **primàcia legal** sobre els ordres jurídics dels 28 membres. El **dret europeu és superior** al dret italià, espanyol, letó, alemany... La **Cort de Justícia de la Unió Europea** (CJUE) ho va establir en el Cas Costa contra ENEL de 1964. Sense entendre aquest ordre no podem entendre perquè, tot i potser voler-ho, la Unió no pot garantir una plena defensa del pluralisme cultural propi.

La primàcia del dret europeu

La Unió Europea, des dels seus inicis com a **Comunitat Econòmica Europea** (CEE), contempla una sèrie de lleis que busquen l'harmonització legal dels seus estats per a poder construir un mercat únic europeu i, així, desenvolupar la societat i mantenir la pau –parlem de les regulacions, les directives i les decisions–. Aquesta era la idea primordial dels pares de la Comunitat, Jean Monnet i Paul Schuman, entre altres. Va començar tot amb l'acer i el carbó –les dues principals matèries primeres per a la indústria de la guerra– i en pocs anys es va obrir a tots els altres sectors de la indústria. L'**activitat econòmica necessitava un ordre jurídic** que la

garantis. Però el tractat no ho explicitava. La CJUE va afirmar-ho al 1964 amb el **Cas Costa contra ENEL**: el senyor Costa era un ciutadà italià que havia estat amo d'una empresa d'electricitat i es va oposar a la nacionalització del sector elèctric a Itàlia, capitanejat per l'empresa ENEL. Una directiva europea prohibia aquest fet, però el govern italià d'aleshores va fer cas omís. El Sr. Costa es va negar a pagar la factura de l'electricitat i va ser demandat per ENEL. En la seva defensa, el Sr. Costa va argumentar que la nacionalització de la indústria elèctrica violava el Tractat de Roma i, per tant, la Constitució de la República Italiana. Davant d'aquesta tessitura, el jutjat de Milà va remetre el cas a la **CJUE**. Aquesta va emetre un veredicte que ha fet història:

“Diferentment a cap altre tractat internacional, el Tractat que institueix la CEE ha creat el seu propi ordre, en el qual s’hi integren els ordres dels Estats Membres del moment en què el Tractat va entrar en vigor; per tant, aquest Tractat els obliga [a defensar-lo i aplicar-lo]. Creant una Comunitat sense data de caducitat, amb les seves pròpies institucions, la seva pròpia personalitat i la seva pròpia capacitat jurídica, a més de posseir reputació internacional i, molt particularment, poders reals que resulten de la limitació de competències o de transferències de poders des dels Estats cap a la Comunitat, els Estats Membres, tot i que en diferents esferes d’activitat, han restringit els seus drets sobirans i han creat un cos legal aplicable tant als seus ciutadans com a ells mateixos. La recepció de provisions legals amb orígens comunitàries, i més particularment dels termes i esperit del Tractat, té com a corol·lari la impossibilitat, per part d’un Estat Membre, de donar-li preferència a una acció unilateral i, subseqüentment, a dur a terme una mesura contrària a l’ordre jurídic acceptat pel mateix Estat”.

Des de 1964 hi ha hagut tota una sèrie de casos i sentències per part de la CJUE, amb seu a **Luxemburg**, que no han fet més que ampliar el poder de l'ordre jurídic europeu. I el pluralisme cultural n'és un d'ells.

La por a la homogeneïtzació

In veritate concòrdia. Aquest és el lema de la Unió Europea. Podríem traduir-lo com “En la veritat està la concòrdia”, però en realitat aquest lema vol emfatitzar una **veritat** molt més gran, la que viu amb la **concòrdia**, és a dir la pau assolida després de la Segona Guerra Mundial. Parlem de la **diversitat**. La diversitat d'un continent petit si el comparem amb els altres quatre. Un continent que hom podria analitzar com a la península de penínsules més occidentals d'Euràsia. Una àrea del planeta que ha anat reagrupant-se dins d'un corpus unitari, econòmic, polític i jurídic, anomenat Unió Europea. Una entitat única en la història humana. Un continent amb més de trenta llengües diferents, amb més de trenta estats diferents, amb més de tres religions diferents, amb cultures diverses. Davant d'aquesta realitat, la Unió Europea busca gestionar la seva diversitat de forma relativament eficient i estable. I no ho aconsegueix.

No ho aconsegueix perquè, si ho fes, hagués buscat la garantia, per part del seu cos legal, de les cultures que anomena “regionals” o “locals”. Una entitat que no sap gestionar la pròpia identitat, per molt diversa que sigui, és una entitat que no s'estima. El Comitè de les Regions no pot passar de ser un òrgan consultiu extern de les grans institucions europees.

La **protecció del pluralisme cultural** va sorgir de la **Declaració de Copenhaguen** de 1973, mitjançant una cimera europea que reconeixia la diversitat cultural com a un valor europeu. Al principi, la CEE va abordar la cultura des de la perspectiva del mercat interior (producció de llibres, programes de televisió, pel·lícules, etc.), des d'una vessant purament econòmica, i la Cort va admetre que no hi haguessin restriccions nacionals a la lliure circulació per raons culturals. Per tant, el mercat únic feia que la cultura se sotmetés a les forces del mercat. Tanmateix, un temor va aparèixer durant els darrers anys de la dècada de 1960: la por a la homogeneïtzació. Estats petits, com **Bèlgica**, els **Països Baixos** o **Luxemburg**, temien que si no es posava alguna mena de *correcció* a alguns aspectes de la construcció del mercat únic, les seves cultures i identitats nacionals es veurien afectades. I van pressionar els seus col·legues a adoptar la Declaració de Copenhaguen.

La Cort de Justícia de la CEE va donar la seva contribució amb dues sentències de finals de la dècada de 1980. Una d'elles establia que la lliure circulació de mercaderies i béns podia veure's restringida per la protecció de les característiques culturals (o d'interès públic de primer ordre) dels Estats Membres; una altra, que la restricció a la lliure prestació de serveis en el camp de la televisió podia restringir-se per a protegir el pluralisme cultural en relació amb la llibertat d'expressió, tal com està protegit pe la Convenció Europea dels drets humans i les llibertats fonamentals.

El Tractat de Maastricht (1992) constituïa la Unió Europea també dedicant-li competència cultural. De fet, el Títol XIII del Tractat té la tasca de garantir el **desenvolupament de les cultures**, respectant la seva **diversitat nacional i regional**. Va afegir que la Unió ha de tenir en compte els aspectes culturals en la seva actuació en virtut d'altres disposicions del Tractat. El Tractat de Lisboa (2007), que complementa el de Maastricht, estableix als articles 3 i 167 del mateix **protegir la diversitat cultural i lingüística dels Estats Membres**. L'objectiu és el desenvolupament de les cultures nacionals i l'enfortiment dels elements comuns.

En virtut de l'article 4 del Tractat sobre la UE (el de Maastricht), un Estat Membre no pot justificar l'aplicació del Dret de la Unió tret del respecte a la seva identitat nacional. En un altre veredicte de la CJUE, aquest cop sobre el Cas Sayn-Wittgenstein (2010), es reconeixia el dret d'Àustria de no inserir un títol de noblesa alemanya en els informes de l'estat civil, donada la importància del principi de la igualtat de la ciutadania en la constitució austríaca. En conseqüència, encara que això pot causar un obstacle a la lliure circulació de mercaderies i serveis, el respecte a la **identitat nacional** predomina.

Hom pensarà que la Unió defensa i garanteix la diversitat. Ens oblidem, però, que a la Unió, el pluralisme cultural prové d'un element superior: la identitat nacional... dels Estats Membres.

Identitat nacional versus pluralisme cultural

Fins ara hem vist dos conceptes que, lluny de retroalimentar-se, són antagònics. O pitjor: el segon, el *pluralisme cultural*, és un **element intrínsec** de la *identitat nacional* d'un Estat Membre. Què ve abans, l'ou o la gallina? Què és original, el pluralisme cultural o la identitat nacional? En l'ordre jurídic europeu, el primer element és font del segon, i per tant s'haurà de defensar el segon defensant el primer. No hi ha cap altra via.

Per a que ens entenguem: la Unió no pot ni vol defensar la diversitat nacional i cultural pròpia perquè els seus Vint-i-vuit elements constituents, els Estats Membres que la formulen i formen, no ho fan explícitament als seus territoris. Si la Unió Europea posseís més competències en aquesta matèria –per tant més sobirania en aquesta política–, potser es podrien garantir les identitats nacionals de tota comunitat que no té característiques d'un Estat Membre, és a dir el monopoli de la força sobre un determinat territori.

En el cas català, si Espanya no admet la seva diversitat cultural, el seu pluralisme, la Unió tampoc ho farà. Seguirà establint que és un “problema intern”. I ho és, encara. La identitat nacional espanyola que el dret europeu defensa és la que emana de l'Estat Espanyol. És una manera d'entendre la pròpia identitat, una forma esbiaixada, perversa i falsa. Espanya és un Estat Membre de la Unió Europea. La única manera que Catalunya pugui veure reconeguda la seva identitat nacional és essent un Estat Membre més, garant de les disposicions del dret europeu, i defensora d'una veritable i expressa pluralitat cultural europea. En aquella veritat trobaria Europa la concòrdia que anhela.

Imatge de portada: [Podaj Dalej](#).